

Het archief van Fonds Régis in het documentatie- en studiecentrum voor familiegeschiedenis te Merksem. (Foto FV)

XVI

Het Fonds

Saint Jean-François Régis

een uniek maar weinig bekend genealogisch archieffonds*

Maite De Beukeleer

In 1987 contacteerde het Aartsbisschoppelijk Archief te Mechelen Familie-kunde Vlaanderen, toen nog de Vlaamse Vereniging voor Familiekunde (VVF). Ze hadden een 'berg oude papieren' en vroegen zich af of de genealogische vereniging deze wilde overnemen.¹ Zo niet, dan zouden de documenten verbrand worden. De berg bleek 108 lopende meter aan materiaal te zijn, en de oude papieren bleken uiterst waardevol voor

* Ik bedank graag Jan Vanderhaeghe en Jan Geypen voor hun hulp bij de totstandkoming van dit artikel.

1 W. Swinnen, 'Het fonds "Saint-Jean-François Régis"', *Vlaamse Stam*, 33:10 (1997), 452-453, 452.

genealogisch onderzoek.² Daarom werd het overgebracht naar het documentatie- en studiecentrum voor familiegeschiedenis te Merksem, waar het zich vandaag nog steeds bevindt. Het Fonds Régis bevat 100.000 dossiers rond kerkelijke en burgerlijke huwelijken die in Brussel en omgeving afgesloten werden tussen 1867 en 1921.³ Maar niet enkel voor genealogen is het fonds interessant, ook heemkundigen en erfgoedonderzoekers kunnen het gebruiken in hun onderzoek.

De heilige Jean-François Régis achterna

In de eerste helft van de zeventiende eeuw leefde in de streek van Velay en Vivierais in Zuidoost-Frankrijk de van adel afkomstige jezuïet Jean-François Régis. In Le Puy-en-Velay zorgde hij vanaf 1632 voor de armen. In 1716 werd hij zaligverklaard en in 1737 heiligverklaard.⁴

de vereniging zette zich in om arme ongehuwde paren te huwen en hun onwettige kinderen te legitimeren

Ongeveer tweehonderd jaar later zorgde ook Auguste Sebastien Julien Gossin, de procureur-generaal van het Hof van Parijs, voor de armen. In 1824 stichtte hij in Parijs de *Société charitable de Saint Jean-François Régis*, die de armenzorg vanaf dan over zou nemen.⁵ Wanneer de Brusselse priester Coreman in 1837 merkte dat veel armen in concubinaat en dus ongehuwd samenleefden, en dat vaak met kinderen, richtte hij een Brusselse vestiging van de *Société* op. De vereniging zette zich in om arme ongehuwde paren te huwen en hun onwettige kinderen te legitimeren. Vanuit religieus opzicht was ongehuwd samenleven namelijk een zonde, maar huwen kostte geld en was dus voor velen financieel onmogelijk. Daarnaast kwam er heel wat administratie bij het huwelijk kijken, maar niet iedereen kon lezen of schrijven. Daarom konden armen vanaf 1837 gratis huwen en hun kinderen laten legitimeren bij de *Société*.⁶ Na 1837 werden ook elders verenigingen van de Heilige Régis opgericht met hetzelfde doel, in totaal 21.⁷ Tussen 1838 en 1902 werden in Brussel 91.273 huwelijken afgesloten en 39.190 kinderen gelegitimeerd. De huwelijkspartners kwamen zeker niet enkel uit Brussel. In de negentiende eeuw vertrokken bijvoorbeeld heel wat plattelandsjongeren naar de stad om er te werken als dienstbode. Zij waren meestal jonger dan dertig jaar en huwden vaak in de stad.⁸ Ook heel wat buitenlanders huwden bij de *Société*. Ze kwamen voornamelijk uit Europa, maar ook uit Algerije, Guadeloupe en Java.⁹

Het huwelijk bij de Sint-Régissociëteit

Het Fonds Saint Jean-François Régis behelst 108 lopende meter aan documenten, of 100.000 dossiers in 630 archiefdozen.¹⁰ De documenten die je in de dossiers vindt, laten het proces zien dat elk huwelijkspaar moest doorlopen.

Wie wilde huwen, kon op zondagen tussen 11 en 13 uur terecht in het kantoor van de *Société*, gelegen in de Sint-Kristoffelstraat 16 in Brussel.¹¹ Daar werd hun dossier geopend, waarin eerst hun namen, geboorteplaats

- 2 N.N., 'Fondsen', *Documentatie- en studiecentrum voor familiegeschiedenis*. <https://centrumfamiliegeschiedenis.be/fondsen> (31 oktober 2017)
- 3 N.N., 'Fondsen'; F. Haverals, 'Société de Saint Jean-François-Régis à Bruxelles: jaar 1892', *Vlaamse Stam*, 36:6 (2000), 252-255, 252.
- 4 F. Haverals, 'Het fonds "St.Jean François Régis"', *CD-rom Fonds Régis* (2004), 1-47, 1; Swinnen, 'Het Fonds "Saint-Jean-François Régis"', 452.
- 5 Swinnen, 'Het Fonds "Saint-Jean-François Régis"', 452.
- 6 Ibidem, 452; N.N., 'Notice sur la Société Charitable de St. Jean-François Régis, établie à Bruxelles, Rue St.-Christophe, N° 16, a côté de l'église de Ste.-Claire, pour faciliter le mariage civil et religieux des pauvres, et la légitimation des enfants naturels'. 30 december 1837. <https://books.google.es/books?id=8iOSzkLni9EC> (31 oktober 2017).
- 7 Swinnen, 'Het Fonds "Saint-Jean-François Régis"', 452; Walter Swinnen, 'Voorbereiding voordracht Fonds Régis', *CD-rom Fonds Régis* (s.d.), 1-4, 2.
- 8 Christa Matthys, 'Een voorbeeld: het dienstpersoneel', *Achtergrondinformatie bij het opmaken van je genealogie (stamboom) en familiegeschiedenis*. <https://familiegeschiedenis.be/dossiers/migratie/stad-platteland/een-voorbeeld-het-dienstpersoneel> (3 december 2017).
- 9 Haverals, 'Het fonds "St.Jean François Régis"', 1.
- 10 N.N., 'Fondsen'.
- 11 N.N., 'Notice sur la Société Charitable de St. Jean-François Régis'.

bewijzen van gewettigde kinderen en eventueel een behoeftigheidsattest dat aantoonde dat ze arm waren. Minderjarigen die wilden huwen, moesten ook de toestemming voor het huwelijk krijgen van hun ouders of, als de ouders al overleden waren, van het Vredegerecht.¹²

12 Swinnen, 'Het Fonds "Saint-Jean-François Regis"', 453.

Wanneer de Société al deze documenten ontvangen had, ging ze aan de slag. In veel dossiers vind je ook briefwisseling met verschillende instanties terug, zoals bisdommen en de overheid. Wanneer het om vreemdelingen ging, werd er gecommuniceerd met de Consul van het betrokken land. Als ouders niet akkoord gingen met het huwelijk, probeerde de vereniging te bemiddelen, wat ook in de briefwisseling weerspiegeld wordt. Tenslotte

2098 /
Monsieur le Président

Voici les renseignements que j'ai pu obtenir sur la personne de François Vanheusen.

Il a quitté Ournhout en 1885 pour aller se fixer à Cleveland.

En 1890 il a contracté mariage avec Virginie Sanders, dont les parents demeurent à Schellebelle.

Il y a 8 ans le frère de François Vanheusen est aussi parti pour Cleveland. Ils demeurent ensemble.

La dernière lettre que la mère Vanheusen a reçue de Charles le frère de François date du mois de Décembre.

Si François était mort, son frère Charles l'aurait certainement fait savoir à sa mère.

Très agréer M^r le Président, l'assurance
de mes sentiments bien distingués,

V. Adams. Curé Doyen
Ournhout, 2 août 1902

Een brief uit het dossier van Virgine Sanders uit Chicago. Wanneer ze in 1902 naar België verhuist en opnieuw wil huwen, moet ze bewijzen dat haar echtgenoot overleden is. Omdat men dit bewijs niet vindt, wordt vermoed dat ze haar man verlaten heeft. (Collectie FV dossier 2538/1902)

vind je er ook ander materiaal terug, zoals overlijdensakten van vorige echtgenoten, notariële akten of krantenknipsels.¹³ Verder omvat het fonds ook enkele bundels waarin je de informatie terug kan vinden die de Brusselsese *Société* bij zusterafdelingen opvroeg over huwelijkspartners.¹⁴

13 Ibidem, 453.

14 Haverals, 'Société de Saint Jean-François-Régis', 253.

VILLE DE BRUXELLES

CERTIFICAT D'HABITATION
à produire pour mariage

Le Bourgmestre certifie que Mlle Pronner, Aline,
Jeanne
née à Paris
le 2 Janvier 1896
(état civil) célibataire
(profession) ouvrière fleuriste
est inscrite depuis le 2 Octobre 1914 aux registres
de la population de Bruxelles (vol. V, folio 947), à titre de domicile et de résidence (1),
venant de Cottignies
conservant son Amicale légale à l'étranger (Paris)
sa Boeufs
Cette personne déclare qu'elle demeure actuellement impasse des
Boeufs, n° B; elle a, par conséquent,
plus moins de six mois d'habitation continue en cette ville.

Délivré sur papier libre, pour cause d'indigence dûment constatée,
à l'Hôtel de Ville, le 11 Janvier 1916

POUR LE BOURGMESTRE :
Le Commissaire de police,

Pour contracter mariage, il faut que les futurs époux, ou l'un d'eux, aient leur domicile ou leur résidence dans la commune où ils désirent se marier (art. 8 de la loi du 26 décembre 1891).
Les étrangers fixés en Belgique et qui y ont une inscription aux registres de population sont assimilés aux Belges, mais seulement quant à la célébration de leur mariage.
A Bruxelles, cette justification devra être faite au moyen d'un certificat à délivrer par M. le Commissaire de police, à l'Hôtel de Ville (bureau des certificats, établi à proximité de celui de la population).

(1) Si le lieu du domicile est autre que celui de la résidence, biffer l'un de ces mots et indiquer la localité où l'habitant a déclaré vouloir conserver une résidence ou un domicile distinct.

N° 1665. — Bruxelles. — Typ. et lith. E. Guyot.

Een bewijsstuk uit het dossier van Aline Jeanne Pronner uit Parijs en Salah Ben Sad uit Tunesië. Omdat er veel onduidelijkheden in hun dossier waren, konden ze pas in 1917 trouwen. (Collectie FV dossier 63/1916)

Aan de slag

Het Fonds Régis is een zeer nuttige bron voor genealogisch onderzoek. Naast huwelijksdocumenten behelst het fonds namelijk ook allerlei informatie over de ouders en kinderen van de huwelijkspartners, afkomst, beroep, enzovoort. In het verleden werd reeds onderzoek gedaan naar deze zaken.¹⁵ Tot op heden is er echter nog geen diepgravend onderzoek naar de collectie gebeurd, nochtans overstijgt het belang ervan het louter genealogische: we krijgen een unieke blik op de sociaal-economische situatie van gewone mensen tijdens de negentiende en een deel van de twintigste eeuw. Via de historische documenten en gegevens in dit Fonds ontdekken we hun moeilijke levensomstandigheden en hun gedrevenheid om kost wat kost met een bepaalde persoon te kunnen huwen.

Onderzoek naar armoede en lokale armenzorg wordt dankzij het fonds mede mogelijk gemaakt, maar ook wie interesse heeft in *concubinage* en huwelijksstradities kan bij het Fonds Régis terecht. In de negentiende eeuw leefden koppels steeds vaker ongehuwd samen en steeg het aantal echtscheidingen.¹⁶

15 Idem, 'Het fonds "St. Jean François Régis"', 8-9.

16 J. De Maeyer, 'Het huwelijk, een nieuwe studie in de subreeks Levensrituelen', *KADOC-nieuwsbrief*, 4 (2000), 1-5, 2.

Een brief uit het dossier van de circusartiesten Gustave Adolf Schumann en Philomena Ghiglio van Circus Fleisch. Ze willen in 1902 huwen in Brussel, maar een huwelijksdatum vinden is niet eenvoudig omdat ze rondtrekken met het circus en al snel naar Bordeaux vertrekken. (Collectie FV dossier 2553/1902)

Om uiteenlopende redenen wilden paren soms enkel een burgerlijk en geen kerkelijk huwelijk.¹⁷ De *Société* probeerde deze personen op het, vanuit hun standpunt gezien, juiste pad te brengen en maakte hiervoor een grote hoeveelheid documenten aan die een schat aan informatie bevatten over deze nieuwe huwelijkstendensen en de manier waarop de lokale Kerk hiermee om trachtte te gaan. Bovendien werd 22 procent van de dossiers na het huwelijk heropend omdat er zich problemen voordeden. Aan de hand van deze heropende dossiers kan ook het gezinsleven na het huwelijk gereconstrueerd worden. Tenslotte vinden ook andere belangrijke ontwikkelingen en gebeurtenissen in de algemene geschiedenis hun weerslag in het fonds. Zo huwden er tijdens de Frans-Pruisische oorlog van 1870 opvallend meer Fransen in Brussel dan voor en na de oorlog, en huwden in 1914 veel mannen vlak voor ze opgeroepen werden.¹⁸

Wie het Fonds Régis wil onderzoeken, moet wel in het achterhoofd houden dat de gegevens niet representatief zijn voor gezinnen uit meer gegoede middens. Het gaat namelijk om huwelijken tussen personen die onvoldoende geld hadden om te huwen. Huwelijken van middenstanders en rijkere burgers vind je hier niet terug.

Het Fonds Régis werd ontsloten door de vrijwilligers Dora Kennivé, Marthe Schilders, François Haverals, Patrick Jacobs en Marcel De Wilde. Een personen-

17 Haverals, 'Het fonds "St. Jean François Régis"', 27.

18 Ibidem, 9-10, 27.

19 Ibidem, 7.

index, die ruim 500.000 namen bevat, is online beschikbaar via <https://centrumfamiliegeschiedenis.be/fondsen> of kan geraadpleegd worden in het documentatie- en studiecentrum voor familiegeschiedenis te Merksem. Het fonds van de Luikse afdeling bevindt zich in het Bisschoppelijk Archief aldaar.¹⁹

Volgende artikels en bronnen bieden een goed startpunt voor onderzoek:

Marcel De Wilde, 'Het fonds "Saint-François de Régis" sociologisch bekeken', *Vlaamse Stam*, 36:6 (2000), 256-259.

François Haverals, 'Société de Saint Jean-François-Régis à Bruxelles: jaar 1892', *Vlaamse Stam*, 36:6 (2000), 252-255.

François Haverals, 'Fonds Régis: dossier 63/1916', *De Antwerpse Genealoog*, 7:24, (2004), 27-28.

Patrick Jacobs, 'Het Sint-Franciscus-Regisgenootschap', *Gens Brabantica*, 22 (1992), 26-35.

Walter Swinnen, 'Het fonds "Saint-Jean-François Régis"', *Vlaamse Stam*, 33:10 (1997), 452-453.

N.N., 'Fondsen', *Documentatie- en studiecentrum voor familiegeschiedenis*. <https://centrumfamiliegeschiedenis.be/fondsen> (31 oktober 2017)

Bronnen

Documentatie- en studiecentrum voor familiegeschiedenis Merksem, N.N., 'Société charitable de Saint-Jean-François Régis établie à Bruxelles pour faciliter le mariage civil et religieux des pauvres et la légitimation des entants naturels. Compte-rendu de 1976 à 1882', 1 maart 1994.

N.N., 'Notice sur la Société charitable de St. Jean-François Régis, établie a Bruxelles, Rue St.-Christophe, N° 16, a côté de l'église de Ste.-Claire, pour faciliter le mariage civil et religieux des pauvres, et la légitimation des enfans naturels'. 30 december 1837. <https://books.google.es/books?id=8iOSzkLni9EC> (31 oktober 2017).

Biografie

Maite De Beukeleer (1995) studeerde geschiedenis aan de Universiteit Antwerpen en liep stage bij Familiekunde Vlaanderen, waar ze een themadossier rond vluchtelingen tijdens de Eerste Wereldoorlog schreef. Momenteel studeert ze cultuurmanagement.